

Zitting 1979–1980

14 167

Wijziging in het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, strekkende tot invoering ten behoeve van minderjarige moeders van de mogelijkheid tot meerderjarigverklaring en ten behoeve van moeders van niet-erkende onwettige kinderen van de mogelijkheid tot het doen van afstand van ouderrechten

Nr. 7

De vorige stukken zijn gedrukt in de zitting 1976–1977

MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 8 juli 1980

1. Algemeen

Tussen het tijdstip waarop omtrent het onderhavige ontwerp van wet de vaste Commissie voor Justitie haar voorlopig verslag heeft uitgebracht en dat waarop deze memorie van antwoord kon worden ingezonden, is geruime tijd verstreken. Zulks behoeft een verklaring. Ik heb gemeend aan andere familierechtelijke onderwerpen meer prioriteit te moeten geven. Zo kon intussen worden ingediend een drietal wetsontwerpen inzake de leeftijd van meerderjarigheid. Het zou onjuist zijn geweest, dat wetsvoorstellen inzake de leeftijd van meerderjarigheid, welke een vorig kabinet reeds in 1970 in principe besloot te verlagen van 21 naar 18 jaar, langer zouden zijn uitgebleven. Op spoedige indiening van bedoelde wetsontwerpen is overigens ook ter gelegenheid van het hier te beantwoorden voorlopig verslag aangedrongen. Voorts heb ik gemeend dat eerst ook nog wetsvoorstellen dienden te worden gedaan inzake de meer en meer als onbevredigend ervaren regeling van de omgang tussen het kind en de ouder die na scheiding het gezag niet heeft verkregen. De voorstellen zijn vervat in het op 20 juni 1979 ingediende ontwerp van wet tot herziening van het scheidingsprocesrecht en het omgangsrecht in verband met scheiding. Ondertussen kon ook een voorontwerp van wet inzake de maatregel van ondertoezichtstelling aan enige instanties om advies worden gezonden.

Een en ander heeft ertoe geleid dat de memorie van antwoord inzake het onderhavige wetsontwerp eerst thans aan de orde komt.

Omtrent een vijftal punten, welke ook in het voorlopig verslag aan de orde worden gesteld, heb ik in november van het vorige jaar overleg gepleegd met het College van Advies voor de kindbescherming. Het betrof hier de volgende vragen:

1. Dient de afstand van ouderrechten ook open te staan voor anderen dan moeders van niet-erkende onwettige kinderen?
2. Moet de afstand van ouderrechten al dan niet definitief zijn?
3. Dienen de termijnen van zes weken in artikel 291b, alsmede die van zes maanden en drie maanden, vervat in artikel 291e van het oorspronkelijke ontwerp, te worden gewijzigd?
4. Dient na een door de rechter aanvaarde afstand van ouderrechten de onderhoudsplicht van de ouder te worden gehandhaafd?
5. Zou het verzoek tot meerderjarigverklaring ook reeds vóór de geboorte van het kind door de aanstaande moeder moeten kunnen worden gedaan?

De ter zake door het College van Advies voor de kindbescherming ingenomen standpunten hebben mij aanleiding gegeven een aantal wijzigingen voor te stellen, waarvan de belangrijkste is die van de uitbreiding van de categorie tot afstand van ouderrechten gerechtigden tot alle ouders die tot het kind in familierechtelijke betrekking staan.

De memorie van antwoord gaat vergezeld van een nota van wijzigingen en een gewijzigd ontwerp van wet. Paragraaf 5 van de memorie van antwoord bevat een aanvullende artikelsgewijze toelichting op het gewijzigd ontwerp van wet.

2. Uitoefening van het gezag door de moeder na meerderjarigverklaring (gewijzigd ontwerp van wet artikel I onder A; artikel 291a Boek 1 BW)

De leden van de toenmalige fracties van de K.V.P., A.R.P. en C.H.U. – in het vervolg van deze memorie zullen zij worden aangeduid als de leden van de fractie van het C.D.A. – stelden de vraag waarom in de toelichting nergens gesproken wordt van de ouders van de minderjarige moeder. Zij vroegen voorts, gelet op de rechtsgevolgen van de meerderjarigverklaring, waaronder het niet meer behoeven van de ouderlijke huwelijks toestemming, of het niet gewenst c.q. noodzakelijk moet worden geacht dat de ouders van de minderjarige moeder op enigerlei wijze betrokken worden in de procedure die kan leiden tot de meerderjarigverklaring van hun kind. Ik wijs erop dat in de memorie van toelichting op het voorgestelde artikel 955f Rv. (blz. 20) de ouders, de voogd en de toeziend voogd van de minderjarige moeder wel ter sprake komen. Deze personen worden aldus betrokken bij de procedure tot meerderjarigverklaring van hun dochter of pupil, dat zij ten verhoor op het verzoek door de rechter moeten worden opgeroepen. Zulks volgt uit het bestaande artikel 902, eerste lid, Rv. Is ondanks de tegenspraak van de ouders het verzoek toegewezen, dan zullen zij, volgens het voorgestelde artikel 955g Rv., hoger beroep kunnen instellen. Ik meen dat op deze wijze de ouders van de minderjarige moeder voldoende bij de procedure worden betrokken.

Wat het door de leden van de C.D.A.-fractie veronderstelde misbruik betreft, moge ik erop wijzen dat, om de meerderjarigverklaring te verkrijgen, volgens het ontwerp een beslissing van de rechter nodig zal zijn. De rechter mag het verzoek tot meerderjarigverklaring alleen inwilligen indien hij dit in het belang van de moeder en haar kind wenselijk oordeelt. Het spreekt vanzelf dat de rechter in zijn oordeel tevens de opvattingen van de ouders omtrent het verzoek van hun dochter zal laten meewegen.

De leden van de C.D.A.-fractie merkten voorts op, dat de noodzaak van het hier aan de orde zijnde voorstel belangrijk zal verminderen zodra de meerderjarigheidsleeftijd op 18 jaar zal zijn gesteld. Als gezegd, een drietal wetsontwerpen betreffende de verlaging van de meerderjarigheidsleeftijd tot 18 jaar is reeds ingediend. Inderdaad zal het belang van de meerderjarigverklaring geringer zijn wanneer eenmaal de meerderjarigheid op 18-jarige leeftijd zal ingaan. Zij zal dan immers alleen van nut kunnen zijn voor de 16- en 17-jarige moeders. Gegeven deze omstandigheden heb ik, in overeenstemming met het College van Advies voor de kindbescherming, thans een voorziening in het betreffende artikel opgenomen waardoor het verzoek ook reeds kan worden gedaan en behandeld vóór de bevalling en ook indien de vrouw eerst omstreeks het tijdstip van haar bevalling zestien jaar zal worden. Zie daarvoor het nieuwe derde lid van het voorgestelde artikel 291a Boek 1 BW. Aldus kan worden bereikt, dat de vrouw eerder dan volgens de oorspronkelijke tekst – die eiste dat de vrouw ten tijde van het verzoek zestien jaar was en dat het kind geboren was – meerderjarig kan worden verklaard. Wel meen ik dat over het verzoek pas door de rechter mag worden beslist nadat het kind is geboren of, indien de moeder van het kind op dat tijdstip nog geen zestien jaar oud is, wanneer zij die leeftijd zal hebben bereikt. De beslissing zal spoedig kunnen worden genomen (vergelijk artikel 938, tweede lid Rv. dat in het reeds voorgestelde artikel 955f Rv. van overeenkomstige toepassing is verklaard). Het onderzoek van de raad voor de

kinderbescherming zal in het voorstel reeds vóór de geboorte van het kind kunnen geschieden. Het onderzoek zal vóór de indiening van het verzoekschrift in de regel reeds hebben plaatsgevonden, indien het de raad is die het verzoek tot meerderjarigverklaring ten behoeve van de jonge vrouw doet.

De termijn van één jaar waarbinnen, volgens het oorspronkelijk voorgestelde derde lid van artikel 291a Boek 1 BW, het verzoek tot meerderjarigverklaring kon worden gedaan, heb ik gemeend te kunnen laten vervallen, zulks in overeenstemming met de kennelijke wens van de leden van de C.D.A.-fractie en van de fracties van de P.v.d.A. en P.S.P., de beide laatste bij de artikelen aan het woord. Voor schrapping van de termijn van één jaar was overigens ook gepleit door het Werkorgaan Integratie Jeugdwelzijnswerk Nederland (WIJN) (advies van 13 januari 1977) en de FIOM (advies van januari 1977).

De leden van de fractie van de P.P.R. die het ermee eens waren dat de minderjarige moeder niet van rechtswege het gezag over haar kind krijgt, maar slechts via meerderjarigverklaring door de rechter, vroegen welke criteria de rechter moet hanteren bij *weigering* van de meerderjarigverklaring. Ik wijs erop, dat de kinderrechter, volgens het (op dit punt niet gewijzigde) vierde lid van het nieuwe artikel 291a Boek 1 BW, het verzoek slechts zal mogen inwilligen indien hij dit in het belang van de moeder en haar kind wenselijk oordeelt. Daarnaast een zelfstandig criterium voor de weigering van het verzoek is niet nodig. Het meer negatieve criterium waaraan de leden van de P.P.R.-fractie hierbij denken: «gegronde vrees voor ernstig misbruik», zou ook niet aansluiten bij het in de tekst van het ontwerp vervatte positieve criterium dat de kinderrechter alleen toestaat het verzoek in te willigen indien hij dit in het belang van de moeder en haar kind wenselijk oordeelt.

Naar aanleiding van een daartoe strekkende vraag van de leden van de fracties van de P.P.R. en het C.D.A., laatstgenoemden bij de artikelen aan het woord, is thans volgens het gewijzigd ontwerp de schriftelijke toestemming van de moeder voorwaarde voor de raad voor de kindbescherming om het verzoek tot meerderjarigverklaring ten behoeve van de moeder te kunnen doen.

In de memorie van toelichting (blz. 13) werd aangegeven waarom is gekozen voor de kinderrechter, als voor de behandeling van verzoeken tot meerderjarigverklaring bevoegde rechter. Gevolgd werden het advies van de commissie-Wiarda en dat van het College van Advies voor de kindbescherming. Niet is gekozen voor «het systeem van artikel 235 (handlichting)», waar de kantonrechter bevoegd is. Dat zou ook niet voor de hand hebben gelegen. Bij de handlichting gaat het uitsluitend om de verkrijging van partiële, vermogensrechtelijke handelingsbekwaamheid. Het doel van de meerderjarigverklaring is van een verdergaande strekking. Daar gaat het om een mogelijkheid tot gezagsuitoefening over haar kind door een meerderjarige, dus algeheel handelingsbekwaam geworden moeder van zestien jaar en ouder. Het overheersende moment is hierbij de vraag of die jonge moeder in staat kan worden geacht het gezag over haar kind uit te oefenen. Ik meen dat met het oog hierop een in deze aangelegenheden gespecialiseerde rechter, te weten de kinderrechter, moet worden aangewezen. Dat de kantonrechter ook thans voogdij-voorzieningen treft, zoals de leden van de P.P.R.-fractie nog aanvoerden, acht ik geen goed argument. Ik breng in herinnering, dat de commissie-Wiarda nu juist heeft voorgesteld om de voogdij-voorzieningen die thans nog door de kantonrechter geschieden, naar de kinderrechter over te hevelen; een voorstel waarmee adviserende instanties en auteurs hun instemming hebben betuigd.

Het gewijzigd ontwerp voorziet als gezegd er in, dat het verzoek tot meerderjarigverklaring ook kan worden gedaan vóór de bevalling en ook wanneer de vrouw eerst omstreeks het tijdstip van haar bevalling zestien jaar zal worden. Verder dan dit zou ik niet willen gaan. Dit in antwoord op de laatste vraag van de leden van de P.P.R.-fractie, voor zover dezen zouden wensen dat nog jeugdiger vrouwen meerderjarig zouden kunnen worden verklaard.

De leden van de P.S.P.-fractie geven de voorkeur aan een van rechtswege toekenning van het gezag aan minderjarige moeders van zestien jaar en ouder. De voorkeur en de argumentatie van de toenmalige bewindslieden voor gezagsuitoefening via meerderjarigverklaring door de rechter kan ik echter, zo bleek reeds, onderschrijven. De rechterlijke toetsing wil ik dan ook handhaven. Het toetsingscriterium dat de leden van de P.S.P.-fractie subsidiair voorstelden: «het verzoek wordt slechts afgewezen indien gegronde vrees bestaat dat bij inwilliging de belangen van het kind zouden worden verwaarloosd», zou het verzoek in beginsel toewijsbaar maken. Evenals de toenmalige bewindslieden geef ik de voorkeur aan het voorgestelde meer positieve criterium, dat beter de mogelijkheid biedt van beoordeling van de vraag of de jonge moeder wel in staat is gezag over haar kind uit te oefenen. In dezen mag, meen ik, niet met een meer marginale toetsing, als door de leden van de P.S.P.-fractie voorgesteld, worden volstaan. Ik zou er nog op willen wijzen, dat het zich laat denken dat de bepleite meerderjarigheid als automatisch gevolg van het als minderjarige moeder worden, een middel zou kunnen zijn voor kinderen zich aan het gezag van hun ouders te onttrekken. Het gevaar van misbruik is in het voorstel van de leden van de P.S.P.-fractie dus niet denkbeeldig. De constructie van het ontwerp van gezagsuitoefening na meerderjarigverklaring wil tevens vermijden, dat in een aantal gevallen de van rechtswege meerderjarig en dus voogdes over haar kind zijnde moeder meteen zou moeten worden ontheven van dat gezag, of dat haar kind onder toezicht moet worden gesteld omdat zij de verzorging en opvoeding niet aankan of aanwil.

De leden van de P.S.P.-fractie pleitten tenslotte voor de mogelijkheid tot het verkrijgen van meerderjarigheid voor een ieder die zestien jaar of ouder is. De door de leden van de P.S.P.-fractie bepleite voorziening wordt door mij niet overwogen. Het gaat hier overigens om een ongelijkheid waaraan een specifieke oorzaak ten grondslag ligt, welke haar kan rechtvaardigen.

3. Afstand van ouderrechten (gewijzigd ontwerp van wet: artikel I onder B; artikelen 232a – 232f Boek 1 BW)

De vraag of de mogelijkheid tot het doen van afstand van ouderrechten tot de moeders van niet-erkende onwettige kinderen moet blijven beperkt, welke vraag de leden van de C.D.A.-fractie alsmede de leden van de fracties van de P.v.d.A., P.P.R. en P.S.P. stelden, heb ik voorgelegd aan het College van Advies voor de kinderbescherming. Daartoe was te meer reden, nu ook het WIJN en de FIOM bezwaar hebben gemaakt tegen de indertijd aangelegde beperking. De commissie-Wiarda wilde overigens ook niet de afstand tot de ongehuwde moeders beperken. In het gewijzigd ontwerp wordt, in overeenstemming met de grootst mogelijke meerderheid van het College van Advies voor de kinderbescherming, voorgesteld de afstand van ouderrechten onder bepaalde voorwaarden open te stellen voor alle ouders die tot het kind in familierechtelijke betrekking staan. Hiertoe is het volgende overwogen.

Aangenomen moet worden dat, in verband met de adoptie van het kind, de afstand van ouderrechten hoofdzakelijk van belang zal zijn voor moeders die niet in de positie verkeren dat zij haar kind willen of kunnen behouden, dus vooral de ongehuwde moeders. Anders dan de toenmalige bewindslieden, en evenals de leden van de P.v.d.A.-fractie, acht ik het getalscriterium hier echter niet beslissend. Het moge dan zo zijn dat in 90% van de gevallen het bij de adoptief-plaatsingen om kinderen van ongehuwde moeders blijkt te gaan, dat behoeft op zich nog niet te betekenen, dat voor de andere gevallen van afstand regeling niet zinvol zou zijn.

Het komt immers ook voor dat wettige kinderen door hun ouders totaal worden afgewezen. Zulke ouders verzetten zich dan niet tegen hun «vrijwillige» ontheffing van het gezag met toepassing van artikel 266 Boek 1 BW, waarna het kind voor plaatsing in een adoptief-pleeggezin beschikbaar kan komen. In feite wordt thans dus ook ten aanzien van wettige kinderen af-

stand ter adoptie gedaan. De ontheffing is echter een maatregel die in beginsel niet erop is gericht de ouders blijvend het gezag te ontnemen. Te allen tijde is immers herstel in het gezag mogelijk. Ouders die thans afstand doen hebben in beginsel echter geen belang bij een te allen tijde bestaande mogelijkheid tot herstel in het gezag. Dat pleit dus tegen de thans wel gevolgde weg van ontheffing en vóór de afstand van ouderrechten.

Voorts meen ik dat de criteria voor de ontheffing, «ongeschiktheid of onmacht de plicht tot verzorging en opvoeding te vervullen» (artikel 266 Boek 1 BW) ook op een oneigenlijke wijze worden toegepast indien bij ouders op zich wel de feitelijke en pedagogische mogelijkheden aanwezig zijn tot verzorging en opvoeding van hun kind, maar zij niettemin van hun kind afstand willen doen, het niet willen verzorgen en opvoeden, bij voorbeeld omdat het kind niet is verwekt door de echtgenoot. Een mogelijkheid tot het doen van afstand van ouderrechten, als in het oorspronkelijke ontwerp aan de ongehuwde moeder gegeven, is dus in zekere zin ook meer passend dan de weg van de vrijwillige ontheffing.

De afstand is een ultimum remedium. Dit geldt naar mijn mening echter niet alleen voor de ongehuwde moeder, doch ook voor de echtgenoten die hun kind afwijzen. De aanvaardbaarheid van de afstand ook door anderen dan de moeder van het niet-erkende onwettige kind, moet in de eerste plaats beoordeeld worden vanuit de positie van dat kind. Indien ouders hun kind niet of niet meer accepteren, zal het veelal in diens belang zijn dat afstand wordt gedaan. In de regel zullen de mogelijkheden elders voor het kind beter zijn dan in het ouderlijk gezin.

De bewindslieden van Justitie onder wier verantwoordelijkheid het onderhavige wetsontwerp werd ingediend, vreesden, zo blijkt uit de memorie van toelichting (blz. 12), dat de kans dat echtgenoten op hun afstandsverklaring terug zouden komen groter zou zijn dan bij de categorie moeders van niet-erkende onwettige kinderen. Ten einde echtparen te beschermen tegen de verklaring waarop in beginsel niet kan worden teruggekomen, werd de afstand van ouderrechten niet voor hen opengesteld. Het komt mij voor, dat de voorgestelde regeling van rechterlijke toetsing – hierop wijzen ook de leden van de fractie van de P.v.d.A., alsmede in hun reeds aangehaalde adviezen de FLOM en het WIJN – voldoende waarborgen biedt voor een praktijk van afstand van ouderrechten alleen door personen die daartoe zonder voorbehoud overgaan en van wie mag worden verwacht dat zij daarop in beginsel niet zullen terugkomen.

In de memorie van toelichting (blz. 12) wordt omtrent de man die het kind heeft erkend, gesteld dat deze door de erkenning blijf geeft het kind voor zijn rekening te willen nemen. Daarom is het, aldus de memorie, niet waarschijnlijk dat hij afstand van ouderrechten zou willen doen en behoeft hem deze mogelijkheid ook niet te worden gegeven. Hoewel uiteraard aangenomen kan worden, dat iemand die een kind erkent, dit in de regel nu juist zal doen omdat hij voor het kind wil zorgen (erkenning is naar Nederlands recht immers een aanvaarding van het vaderschap), is dit, naar het mij voorkomt, nog niet voldoende om nu deze categorie ouders geheel uit te sluiten van de afstand van ouderrechten. Immers ook ná de erkenning kan zich de situatie voordoen, dat die ouder het kind niet meer wenst te verzorgen en op te voeden. Men bedenke nog dat de erkenning reeds vóór de geboorte van het kind kan hebben plaatsgevonden en dat, als het kind er eenmaal is, de situatie zodanig kan zijn gewijzigd, dat de ouder niet meer achter de door hem gedane erkenning zou staan. Indien degene die een kind erkend heeft, afstand van ouderrechten zou kunnen doen, zal in ieder geval rechterlijke beoordeling plaatsvinden. Ik zie mede hierom geen goede grond, voor deze categorie ouders een uitzondering te maken op de mogelijkheid tot het doen van afstand van ouderrechten. Het gewijzigd ontwerp omvat derhalve ook hen.

Volgens het gewijzigd ontwerp zal de afstand van ouderrechten dus door alle ouders die in familierechtelijke betrekking tot het kind staan kunnen worden afgelegd. Behoudens in het geval de beide ouders gehuwd zijn en samen het gezag over het kind uitoefenen, of buiten huwelijk duurzaam sa-

menleven, zal tot de afstand ook door één ouder kunnen worden overgegaan. Dit laatste is ook in overeenstemming met de voorstellen van de commissie-Wiarda.

Indien de moeder van het niet-erkende onwettige kind afstand van ouderrechten doet, zal dit in de regel betekenen dat het kind vervolgens bij adoptief-pleegouders kan worden geplaatst. Het zelfde geldt, indien een echtpaar ten aanzien van het wettige kind afstand van ouderrechten doet, alsmede wanneer daartoe wordt overgegaan door de ouders die, zonder gehuwd te zijn, met elkander een duurzame samenleving vormen. Tot de waarschijnlijkheid van adoptie draagt, indien daartoe wordt overgegaan door echtgenoten of samenlevende ouders, nog bij de omstandigheid dat volgens het gewijzigd ontwerp door dezen geen afstand van ouderrechten meer kan worden gedaan indien het kind vijf jaar of ouder is, alsmede, eveneens indien het echtgenoten of samenlevende ouders betreft, dat dezen tot het verzoek afstand van ouderrechten te mogen doen alleen gezamenlijk zullen kunnen overgaan. Het gezag over het kind zal daardoor vervolgens voor derden vrijkomen.

In de verruimde opzet, zoals deze is te vinden in het gewijzigd ontwerp, zal de afstand van ouderrechten echter niet altijd het voorportaal tot de adoptie van het kind zijn. Ik ga hierop nader in.

De afstand zal kunnen worden gedaan door de ouder die het gezag over het kind niet uitoefent. Daarvan kan de reden zijn dat hij van het gezag is ontheven of ontzet, of dat hij na echtscheiding of scheiding van tafel en bed de voogdij, onderscheidenlijk de alleenuitoefening van de ouderlijke macht niet heeft verkregen. Een andere situatie als hier bedoeld is die waarin de moeder over het door de vader erkende kind het gezag alleen uitoefent, en het de vader is die afstand van ouderrechten doet.

Indien slechts één ouder ter gelegenheid van zijn ontheffing of ontzetting of ná zijn ontheffing of ontzetting van de ouderlijke macht afstand van ouderrechten doet en de afstand door de rechter wordt aanvaard, zal de andere ouder, tenzij ook deze reeds eerder ontheven of ontzet was, voortaan de ouderlijke macht alleen uitoefenen en het kind blijven verzorgen en opvoeden. De andere ouder zal in de overige in de vorige alinea genoemde gevallen het gezag ook alleen blijven uitoefenen. Adoptie van het kind door pleegouders is reeds hierom onmogelijk: artikel 228, eerste lid, onder f, Boek 1 BW stelt immers als voorwaarde dat op de dag van het adoptieverzoek het kind door de adoptanten ten minste één jaar feitelijk is verzorgd en opgevoed geworden en één van de adoptanten de voogd van het kind is.

De afstand van ouderrechten betekent hier wel voor de ouder die daartoe is overgegaan, dat hij prijs geeft de mogelijkheid van een ontvankelijk verzoek aan de rechter om, in plaats van de andere ouder, met het gezag te worden belast of – in geval van ontheffing of ontzetting – dat hij niet meer kan worden ontvangen in zijn verzoek tot herstel in het gezag. Betekent voorts dat die ouder in zaken betreffende het gezag over zijn kind in beginsel niet meer ten verhoor behoeft te worden opgeroepen.

Het is in het algemeen minder zinvol de ouder die zijn kind volledig afwijst, toch te betrekken bij eventuele procedures inzake het gezag over dat kind. Dat zodanige ouder evenmin nog met succes zou kunnen pogen het gezag te her- of verkrijgen, kan bijdragen tot stabilisering van de situatie rond het kind. Daarmee is ook de zin van de uitbreiding van de afstand van ouderrechten tot de hier bedoelde gevallen gegeven.

Een andere situatie, waarin adoptie van het kind na de afstand van ouderrechten niet zeker is, is die waarin alleen de ouder die het gezag alleen uitoefent, afstand doet. Het ligt dan immers voor de hand dat de andere ouder, mits tot de voogdij bevoegd, een voorkeurspositie wordt gegeven voor wat betreft de verkrijging van het gezag over zijn kind. Te denken valt vooral aan de niet met de moeder samenlevende man die het kind erkend heeft doch geen gezag (of ten hoogste de toezienende voogdij) over het kind uitoefent omdat de moeder (die afstand doet) van rechtswege voogdes over het kind is (vgl. artikel 287, eerste lid, Boek 1 BW). Zo ook aan de ouder die na schei-

ding het gezag niet uitoefende. De regeling voor de hierbedoelde ouders, waardoor zij als eersten boven derden voor het gezag over het kind in aanmerking komen, is vervat in artikel 232e, derde lid, derde en vierde zin, van het gewijzigd ontwerp.

De verruiming van de strekking van de afstand van ouderrechten als hier aangegeven, is ook in overeenstemming met de voorstellen van de commissie-Wiarda, rapport «Jeugdbeschermingsrecht», blz. 108–112, die de afstand evenmin uitsluitend met het oog op de adoptie van het kind wil regelen. Zij is van belang voor de gevallen waarin ouders – of zij het gezag nu uitoefenen, hun kind verzorgen en opvoeden, of niet – niet meer met hun kind wensen te worden geconfronteerd.

Aangezien de afstand van ouderrechten in de verruimde opzet niet meer alleen op ouders die de voogdij (kunnen) uitoefenen betrekking zal hebben, kan plaatsing van de regeling uitsluitend in titel 15, handelend over de voogdij, niet gehandhaafd blijven. Omdat zij de inleiding tot de adoptie van het kind zal kunnen zijn, wordt voorgesteld de afstand van ouderrechten te regelen als een tweede afdeling van titel 12 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek.

In § 5 van deze memorie wordt de gewijzigde opzet van de afstand van ouderrechten nog verder toegelicht.

De vraag of na een door de rechter aanvaarde afstand van ouderrechten nog een onderhoudsverplichting voor de ouders jegens het kind moet bestaan heb ik voorgelegd aan het College van Advies voor de kindbescherming. De leden van de C.D.A.-fractie achtten beide zaken niet verenigbaar. De leden van de P.v.d.A.-fractie konden zich niet vinden in de bepaling van artikel 291d, vierde lid, van het oorspronkelijke ontwerp, dat de kosten van de daar bedoelde voorlopige toevertrouwing primair ten laste van de moeder doet komen.

Ik moge voor dit punt verwijzen naar het vierde lid van artikel 232c van het gewijzigd ontwerp, dat in de lijn van de opvatting van een deel van het College van Advies voor de kindbescherming de oorspronkelijk voorgestelde regeling handhaaft, evenwel met deze belangrijke wijziging dat, indien de beide ouders van het kind of de moeder van het niet-erkende onwettige kind het verzoek tot afstand hebben ingediend, de kosten van de maatregel geheel of ten dele ten laste van de Staat zullen kunnen blijven. Zulks is in overeenstemming met de bestaande praktijk. Verder dan dit wil ik niet gaan. Bedacht moet worden dat door een schrappen van de bepaling, ouders ten aanzien van wie het, alle omstandigheden (waaronder de voorgenomen afstand van ouderrechten) in aanmerking genomen, alleszins redelijk en juist is, dat zij in het onderhoud van het kind bijdragen, dit niet meer zouden behoeven te doen omdat de wet geen voorziening ter zake bevat. De afstand van ouderrechten door een ouder die als enige band met het kind de bestaande juridische afstammingsrelatie heeft – bij voorbeeld door de ouder die na scheiding het gezag niet uitoefent en evenmin omgangsgerechtigd is – kan op zich in overeenstemming met het belang van het kind zijn, zonder dat dit betekent, dat ook aan de onderhoudsverplichting een einde moet komen.

De leden van de fractie van het C.D.A. hebben voorts gepleit voor een vereenvoudiging van de voorgestelde regeling van de afstand van ouderrechten. De leden van de P.P.R.-fractie vroegen waarom niet is gekozen voor het eenvoudige verzoek afstand van ouderrechten te mogen doen, waarbij dan de gevolgen van zodanige rechtshandeling elders in de wet zouden zijn aangegeven. In het gewijzigd ontwerp is de regeling van de afstand van ouderrechten aanzienlijk vereenvoudigd. Vervallen zijn de oorspronkelijk in het wetsontwerp (artikel 291b) genoemde, verschillende verklaringen. Zie thans het nieuwe artikel 232a Boek 1 BW. De rechtsgevolgen van de afstand van ouderrechten zijn in hoofdzaak te vinden in het nieuwe artikel 232e Boek 1 BW. Verwezen zij verder naar § 5 (Artikelsgewijze toelichting).

De leden van de C.D.A.-fractie hadden, gezien het in beginsel onherroepelijke karakter van de afstand van ouderrechten, enige bezwaren tegen de in

artikel 291h van het oorspronkelijke ontwerp vervatte mogelijkheid dat de moeder, indien binnen vijf jaar na de afstand van ouderrechten adoptie van het kind nog niet heeft plaatsgevonden, wederom in de gelegenheid is de voogdij over haar kind te verzoeken, c.q. in de voogdij over het kind te worden hersteld. De leden van de P.S.P.-fractie hadden ter zake van deze voorziening grote twijfels. Deze lijkt hun een onnodige en pijnlijke psychische druk waardoor de vrouw al te gemakkelijk het gevoel kan krijgen die beslissing gedurende vijf jaren «steeds weer over te moeten doen». De leden van de P.v.d.A.-fractie hadden ter zake van het voorgestelde artikel ernstige bedenkingen. Voor de gemoedsrust van de moeder (en eventueel de verwekker) en voor het kind achtten zij het van groot belang dat de afstand definitief is. De leden van de P.P.R.-fractie vroegen waarom, ondanks de bedoeling tot een onherroepelijke afstand te komen, toch een wat zij noemen «vluchtweg» is ingebouwd. Ik merk ter zake het volgende op.

Het vervallen van de afstand van ouderrechten houdt volgens het oorspronkelijke ontwerp in hoofdzaak in het onder bepaalde omstandigheden na verloop van geruime tijd voor de moeder weer ontstaan van de mogelijkheid het gezag over haar kind te vragen. Een mogelijkheid waarvan zij kan, doch niet behoeft gebruik te maken. Het definitieve karakter van de afstand is, ook als deze voorziening gehandhaafd blijft, in beginsel aanwezig. Het is immers niet zo, dat de afstand van ouderrechten zonder meer vervalt, en dat een ouder het gezag automatisch terugkrijgt: deze zal daartoe een verzoek moeten doen. Een verplichting om een ouder, wiens kind binnen vijf jaren na de afstand van ouderrechten nog niet is geadopteerd, van deze omstandigheid op de hoogte te stellen, is er niet.

Met andere woorden, de ouder die dat niet wenst, zou geenszins na vijf jaren toch worden geconfronteerd met het vervallen van de afstand van ouderrechten en zich geroepen behoeven te voelen om te trachten het gezag te her- of verkrijgen.

Ik heb gemeend de voorgestelde regeling in beginsel te moeten handhaven. Een belangrijke beperking heb ik, mede in verband met de nieuwe opzet van de afstand, wel aangebracht. Alleen indien, na de afstand van ouderrechten, het kind voor adoptie beschikbaar komt en geruime tijd daarna de adoptie van het kind nog niet is gerealiseerd, zal de afstand van ouderrechten niet definitief behoeven te zijn en zal de ouder intrekking van de aanvraag van de afstand van ouderrechten kunnen verzoeken (zie artikel 232f, eerste lid, van het gewijzigd ontwerp). In de gevallen waarin ouders afstand doen in de verwachting dat hun kind door anderen zal worden geadopteerd, en deze verwachting geruime tijd daarna niet bewaarheid is geworden, moeten zij niet zonder meer verstoken zijn van de mogelijkheid het gezag over hun kind zelf terug te vragen. Een zodanige voorziening behoeft ook niet de belangen van anderen en die van het kind in gevaar te brengen. Het tweede lid van artikel 232f van het gewijzigde ontwerp voorziet er namelijk in dat het door de ouder gedaan verzoek met het gezag of de toeziende voogdij te worden belast, afgewezen dient te worden indien, ondanks het na geruime tijd niet tot stand gekomen zijn van de adoptie, toch uitzicht op adoptie bestaat.

Ik ga er overigens van uit dat van de mogelijkheid het gezag te vragen of daarin te worden hersteld in weinig gevallen gebruik zal worden gemaakt: de rechter zal immers niet de afstand van ouderrechten aanvaarden van een ouder, waarvan kan worden vermoed, dat deze er later op zou wensen terug te komen (zie het nieuwe artikel 232d, derde lid, tweede zin Boek 1 BW, waarin de toetsingsgrond nog is verruimd). Met handhaving van de hier besproken voorziening kon een deel van het College van Advies voor de kinderscherming instemmen.

De leden van de C.D.A.-fractie konden zich moeilijk verenigen met de verplichting dat de moeder, ook na de afstandsverklaring, op de hoogte wordt gesteld van de verblijfplaats van haar kind, alsmede van het verloop van procedures inzake het gezag over en de adoptie van haar kind (het oorspronkelijke artikel 291g Boek 1 BW). Deze bepaling is in het gewijzigd ontwerp niet gehandhaafd.

De leden van de C.D.A.-fractie stelden vervolgens de vraag of het niet wenselijk zou zijn een bepaalde wettelijke garantie in te bouwen, dat een kind dat ter adoptie wordt afgestaan, ook inderdaad binnen een bepaalde periode geadopteerd wordt. Een zelfde vraag stelden de leden van de P.P.R.-fractie. Dat een kind waaromtrent de ouders afstand hebben gedaan geadopteerd wordt, kan nooit volledig zeker zijn. Adoptie geschiedt immers door een uitspraak van de rechter, die niet alleen beziet of de adoptie uit het oogpunt van verbreking van de banden met de ouder(s), maar ook of de adoptie uit het oogpunt van bevestiging van de banden met de adoptanten in het kennelijk belang van het kind is. Dat zal meestal wel, doch behoeft na afstand nog niet altijd het geval te zijn. Te bedenken valt dat de vraag of bevestiging van de banden met *bepaalde* adoptanten in het belang van het kind is, in de fase van de afstand niet aan de orde komt. Een zekere «garantie» dat het kind wordt geadopteerd, kan overigens zijn de voorwaarde vervat in het vierde lid van het nieuwe artikel 232a Boek 1 BW, dat bepaalt, dat door echtgenoten of duurzaam samenlevende ouders geen afstand kan worden gedaan ten aanzien van hun vijf jaar oude of oudere kind. Voorts bedenken men dat de afstand van ouderrechten, zeker in het verruimde, hiervoor besproken opzet, niet altijd tot adoptie van het kind behoeft te leiden. Zo bij voorbeeld indien de andere ouder het gezag over het kind blijft, of alleen gaat uitoefenen.

De leden van de C.D.A.-fractie stelden vervolgens de vraag of het niet gewenst ware, in ieder geval zolang een verwijzingsmogelijkheid naar de meervoudige kamer niet is geregeld, voor de behandeling van verzoeken ter zake van meerderjarigverklaring en afstand van ouderrechten de rechtbank als de bevoegde rechter aan te wijzen. De leden van de P.v.d.A.-fractie vroegen zich af of het geen aanbeveling verdient artikel 291c zodanig te redigeren, dat ook behandeling door de meervoudige kamer mogelijk is. De leden van de P.P.R.-fractie vroegen nog waarom, voor wat betreft de afstand van ouderrechten, niet de kantonrechter of de rechtbank als de bevoegde rechter is aangewezen. Voor wat betreft de afstand van ouderrechten heb ik, mede *nu deze volgens het gewijzigd ontwerp ook open zal staan voor andere ouders dan de moeder van het niet erkende onwettige kind, gemeend alsnog een mogelijkheid tot verwijzing door de kinderrechter naar de meervoudige kamer van de rechtbank te moeten opnemen. Zie het nieuwe derde lid van artikel 955f Rv. Ik meen dat met deze oplossing kan worden volstaan en dat het te ver zou voeren, indien voor alle gevallen van afstand van ouderrechten zonder meer de rechtbank bevoegd zou moeten zijn. De keuze voor de kantonrechter zou, mede gelet op de uitgebrachte adviezen, weinig voor de hand hebben gelegen. Ook hier wijs ik erop dat voorgesteld is de voogdijvoorzieningen die thans nog door de kantonrechter geschieden, over te hevelen naar de kinderrechter (rapport «Jeugdbeschermingsrecht», blz. 151), een voorstel dat ruime instemming heeft gekregen. Voor wat betreft de behandeling van verzoeken tot meerderjarigverklaring heb ik gemeend deze zonder meer bij de kinderrechter te kunnen laten. Ik acht deze voorziening niet als de afstand van ouderrechten van dien aard, dat ook daarvoor een verwijzingsmogelijkheid naar de meervoudige kamer van de rechtbank zou dienen te bestaan.*

De vragen welke de leden van de P.v.d.A.-fractie vervolgens stellen, zijn hiervoor reeds beantwoord. Zo ook enige vragen van de leden van de P.P.R.-fractie. Deze leden achtten onduidelijk welk criterium de rechter hanteert, wanneer hij de verklaringen niet aanvaardt. Waarom, aldus deze leden, is de rechter niet opgelegd na te gaan of de moeder het verzoek tot de afstandsverklaring in vrijheid heeft gedaan. Het verdere betoog, alsook dat van de leden van de P.S.P.-fractie, komt erop neer dat, indien de rechter reeds blijkt dat de moeder in vrijheid afstand van ouderrechten doet, die afstand zou moeten worden aanvaard. Ik meen dat een zodanige stellingname in zijn algemeenheid ter ver gaat. Dat in vrijheid, dus bij voorbeeld niet onder druk van anderen afstand wordt gedaan is zeker een voorwaarde, doch mag niet de enige zijn: het opgeven van de verantwoordelijkheid voor de verzorging en opvoeding van een kind is niet iets waartoe een ouder, gege-

ven het feit dat die wet die verantwoordelijkheid hem oplegt – daartoe heeft hij immers het gezag over het kind –, zonder meer zou mogen overgaan. Mede ten einde nu juist het belang van het kind te beoordelen – dat niet zonder meer behoeft overeen te komen met de wens van zijn ouder – is de meer positieve toetsingsgrond opgenomen. Wel meen ik dat, juist indien de betreffende ouder het gezag niet uitoefent, en dus ook niet wettelijk verplicht is tot verzorging en opvoeding van zijn kind, een minder positieve toetsingsnorm kan worden gehanteerd. Zie daarvoor de nieuwe derde zin van het derde lid van artikel 232d van het gewijzigd ontwerp. Deze norm betreft dus ook de minderjarige ouder die, om reden van zijn of haar minderjarigheid, niet bevoegd is tot het gezag over het kind.

Na een pleidooi voor het openstellen van de afstand van ouderrechten ook voor echtparen – op dit punt ging ik hiervoor reeds in – stelden de leden van de P.P.R.-fractie de vraag hoe ik denk te voorzien in de belangen van het kind en van diens moeder die jonger is dan 16 jaar. Ik zou hier in de eerste plaats willen wijzen op het vele nuttige werk dat door de organisaties voor ongehuwde moederzorg wordt verricht. Veelal zullen ook de ouders van de jonge moeder bereid zijn de zorg voor hun kleinkind op zich te nemen. In de belangen van het kind kan op dezelfde wijze worden voorzien als in die van kinderen van moeders van zestien jaar en ouder, zij het met de te handhaven uitzondering dat een moeder die jonger is dan zestien jaar de ingrijpende beslissing afstand van ouderrechten te doen, niet behoort te kunnen nemen.

Waarom de moeder zes weken moet wachten na de geboorte van het kind alvorens het verzoek afstand van ouderrechten te mogen doen, te kunnen indienen was de leden van de P.P.R.-fractie niet duidelijk. Zij stelden voor de termijn te schrappen. Zo ook de leden van de P.S.P.-fractie. In overeenstemming met het gevoel van het College van Advies voor de kinderbescherming heb ik deze termijn – welke voorkwam in artikel 291b – alsnog doen vervallen. De termijnen van drie en zes maanden van het oorspronkelijk voorgestelde artikel 291e, binnen welke het verzoek tot afstand ter terechtzitting kon worden behandeld, zijn beide gehalveerd. Zie daarvoor het nieuwe artikel 232d, eerste lid, Boek 1 BW. Ook hiermee kon het College van Advies voor de kinderbescherming instemmen.

Het adoptieverdrag van Straatsburg (1967) is inderdaad door Nederland niet geratificeerd. Ik heb uit de discussie die omtrent dit verdrag werd gevoerd ter gelegenheid van de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer van wetsontwerp 14 824, dat heeft geleid tot de wet van 13 september 1979, Stb. 501 («stiefouderadoptie») de conclusie getrokken dat Nederland zich bij dit verdrag, omdat het op principiële punten afwijkt van de geldende wet, niet zal dienen aan te sluiten.

De overige vragen van de leden van de P.P.R.-fractie zijn, op één na, hiervoor reeds beantwoord. Exacte cijfers waaruit blijkt, hoe vaak thans de situatie zich heeft voorgedaan dat vijf jaren na de afstand nog geen adoptie heeft kunnen plaatsvinden, zijn mij niet bekend. Mede gelet op de zorgvuldige voorbereiding van de afstand kan worden aangenomen, dat deze situatie zich hoogst zelden en, voor zover het buitenlandse adoptiepleegkinderen betreft (in welk geval in de regel reeds ter plaatse ten minste afstand en veelal ook adoptie van het kind hebben plaatsgevonden), nagenoeg nooit voordoet.

Een aantal vragen van de leden van de fractie van de P.S.P. is hiervoor reeds beantwoord. Zo die omtrent de termijn van zes weken en die omtrent de categorie tot afstand van ouderrechten gerechtigden.

Gevraagd werd nog of het niet redelijk zou zijn, degene die het kind erkend heeft de mogelijkheid tot adoptie te geven. Indien alleen de moeder van een natuurlijk kind afstand van ouderrechten doet, en deze door de rechter is aanvaard, zal de man die het kind heeft erkend, de kantonrechter kunnen verzoeken met de voogdij daarover te worden belast. Indien de moeder voogdes van het kind is, wordt zij van de voogdij ontslagen; deze valt dan open en het verzoek van de vader overeenkomstig het bestaande artikel 290, eerste lid, Boek 1 BW zal slechts worden afgewezen, indien gegronde vrees

bestaat dat bij inwilliging de belangen van het kind zouden worden verwaarloosd. Voor het geval de moeder of een derde het gezag uitoefende, verwijs ik voorts naar de nieuwe voorziening in de derde en de vierde zin van het nieuwe artikel 232e, derde lid, Boek 1 BW, waardoor de andere ouder ook een zekere voorrangspositie voor wat betreft het verkrijgen van het gezag wordt gegeven.

Het kind adopteren zal de vader van het kind voorshands uitsluitend kunnen indien hij ook is gehuwd. Heroverweging van het vereiste van adoptie alleen door een echtpaar (artikel 227, eerste lid, Boek 1 BW) vindt in het kader van een thans in voorbereiding zijnde herziening van het afstammingsrecht plaats. Ik kan dus thans nog niet mijn standpunt geven ten aanzien van de vraag of ook de vader van het erkende kind dit alleen moet kunnen adopteren.

De leden van de P.S.P.-fractie vroegen zich nog af of een rechterlijke toetsing als bij de afstand van ouderrechten voorzien, in beginsel wel mogelijk is. Of de afstand in vrijheid is afgelegd, laat zich naar ik meen door de rechter wel vaststellen: wat hij moet nagaan is immers of het de eigen beslissing van de ouder is. De beoordeling van de vraag of de aanvaarding van de afstand van ouderrechten in het belang van ouder en kind wenselijk moet worden geoordeeld, welk criterium in het gewijzigd ontwerp alleen geldt voor de ouder die ten tijde van de afstand het gezag over zijn kind uitoefent, acht ik eveneens zeer wel mogelijk. Dat een toetsing, anders dan ten aanzien van de vraag of de beslissing in vrijheid is genomen, de mogelijkheid geeft tot een verschillende beoordeling door de verschillende rechters, is een gevolg van de gedecentraliseerde organisatie van onze rechtspraak. Ook aan de stelling dat de mogelijkheid van hoger beroep de pijn slechts versterkt en verscherpt, zodat dit rechtsmiddel slechts als ultimum remedium door de ouder zal worden ingesteld, vermag ik, zeker voor de gevallen waarin de ouder het gezag over het kind uitoefent, geen argument te ontleen voor een afstand van ouderrechten, waarbij de rechter, door een toetsingsgrond die het verzoek in beginsel toewijsbaar maakt, een wel zeer lijdelijke rol zou spelen. Dat hoger beroep kan worden ingesteld door een ouder ingeval zijn verzoek afstand van ouderrechten te mogen afleggen door de rechter is afgevoerd, acht ik overigens op zich een vanzelfsprekende zaak.

4. Artikelen

Artikel 291a, tweede lid, Boek 1 BW

Niet vermeld is, aldus de leden van de fractie van het C.D.A., waaruit moet blijken dat, indien het de raad voor de kindbescherming is die ten behoeve van de moeder het verzoek tot meerderjarigverklaring doet, deze de toestemming van de moeder heeft verkregen. Als voorwaarde is alsnog gesteld dat de toestemming door de vrouw schriftelijk wordt gegeven. Deze voorziening is ook opgenomen voor de afstand van ouderrechten (zie voor dit laatste het nieuwe artikel 232a, vijfde lid, Boek 1 BW).

Heeft de raad voor de kindbescherming eenmaal met de schriftelijke toestemming van de vrouw ten behoeve van haar het verzoek tot meerderjarigverklaring ingediend, dan moet het verzoek wel door haar kunnen worden ingetrokken. Ten einde dit mogelijk te maken, is de tekst van het tweede lid van artikel 291a in die zin aangevuld. Hetzelfde is geschied in het vijfde lid van artikel 232a van het gewijzigd ontwerp, waar de raad een overeenkomstige bevoegdheid is gegeven ter zake van de afstand van ouderrechten.

Aan het begrip «voogdes» moet voorshands worden vastgehouden. De benaming van het gezag dat buiten huwelijk over kinderen wordt uitgeoefend, dient over de gehele linie te worden bezien.

In het oorspronkelijk voorgestelde artikel 291f, derde lid, komen de woorden «zo nodig» voor. Zouden deze beide woorden kunnen worden geschrapt, zo vroegen de leden van de C.D.A.-fractie, aangezien de kinderrechter thans ook een toezienend voogd behoort te benoemen. Het antwoord moet

ontkennend luiden. Immers volgens het bestaande artikel 307, eerste lid, Boek 1 BW is het, tenzij anders bepaald, de kantonrechter die in elke voogdij een toeziende voogd dient te benoemen. Met andere woorden, zonder de voorziening zou het niet de kinderrechter, doch de kantonrechter zijn die ook hier in de toeziende voogdij voorziet. Dat zou niet voor de hand liggen. De woorden «zo nodig» zien alleen op het geval, dat in de toeziende voogdij niet is voorzien. Deze woorden zijn duidelijkheidshalve in artikel 232e, derde lid, en in artikel 291a, vierde lid, van het gewijzigd ontwerp, vervangen door de formulering: Indien in de toeziende voogdij niet is voorzien. Is er een toeziende voogd, dan behoeft uiteraard geen toeziende voogd te worden benoemd.

De leden van de P.v.d.A.-fractie vroegen zich af waarom als pendant van de mogelijkheid tot meerderjarigverklaring van de moeder niet de mogelijkheid tot meerderjarigverklaring van de verwekker en de mogelijkheid tot diens erkenning van het kind is opgenomen. Zij dachten daarbij aan een minderjarige verwekker die wel bereid is het kind voor zijn rekening te nemen, doch nog niet de wettelijk vereiste leeftijd voor het aangaan van een huwelijk heeft bereikt of die om wat voor redenen dan ook (nog) niet met de moeder wil trouwen. Ik wijs op het volgende.

Indien een man nog niet de wettelijk vereiste leeftijd voor het aangaan van een huwelijk heeft bereikt – dus nog geen achttien jaar of ouder is – zal hij evenmin het door hem verwekte kind door erkenning voor zijn rekening kunnen nemen. Een erkenning door een minderjarige beneden de leeftijd van achttien jaar is immers nietig, tenzij de erkenning op de dag van voltrekking van zijn huwelijk heeft plaats gehad (artikel 224, eerste lid onder c, Boek 1 BW). Met andere woorden, indien een man met ontheffing van het leeftijdsvereiste door de Koning in het huwelijk treedt, zal ook de door hem gedane erkenning rechtskracht bezitten. Voor deze casus-positie is dus de mogelijkheid tot meerderjarigverklaring van de verwekker en de mogelijkheid tot het erkennen van een kind niet nodig, aangenomen overigens dat de ouders van de minderjarige verwekker met zijn voorgenomen huwelijk kunnen instemmen.

Indien een minderjarige man om hem moverende redenen (nog) niet met de moeder van het kind wil huwen, zal hij, mits 18 jaar of ouder, wel het kind kunnen erkennen, doch pas gezag – in de vorm van voogdij – kunnen uitoefenen als hij meerderjarig, dus 21 jaar, is geworden. Mede in aanmerking genomen, dat een wetsvoorstel tot verlaging van de leeftijd van meerderjarigheid tot 18 jaren is ingediend – de betreffende memorie van antwoord wordt voorbereid – kan een regeling waardoor voor mannen van 18 jaar en ouder juridische gezagsuitoefening over hun kind mogelijk zou zijn, achterwege blijven.

Artikel 291a, derde lid

De leden van de fracties van de P.v.d.A., P.P.R. en P.S.P. zullen zien, dat de termijn van één jaar, binnen welke het verzoek tot meerderjarigverklaring kan worden gedaan, uit het ontwerp is geschrapt.

Artikel 291b, eerste lid, en artikel 291e, eerste lid

Mede het door de leden van de P.v.d.A.-fractie genoemde artikel van Mr. J. A. Nota, dat is verschenen in het Nederlands Juristenblad van 1977, blz. 185 en volgende heeft mij, zoals hiervoor reeds bleek, doen besluiten de termijn van zes weken van artikel 291b te schrappen en de termijnen van drie maanden en zes maanden genoemd in het oorspronkelijke artikel 291e, eerste lid, te halveren (zie thans artikel 232d, eerste lid).

Artikel 291c

Algemeen

Volgens het nieuwe derde lid van artikel 955f Rv. zal behandeling door de meervoudige kamer ook mogelijk zijn.

Artikel 291c, tweede lid

Het was de leden van de C.D.A.-fractie opgevallen dat in artikel 291e, eerste lid, een bedenktijd van tenminste drie maanden is opgenomen, terwijl deze bedenktijd ontbreekt in het geval bedoeld in het tweede lid van artikel 291c. Ik meen, dat ingeval een verzoek of vordering tot ontheffing of ontzetting van een ouder aanhangig is, het voor de hand ligt de rechtbank die dat verzoek of die vordering behandelt, ook bevoegd te maken de afstand van ouderrechten te aanvaarden. De bevoegdheid is, zo blijkt ook uit de destijds gegeven toelichting op het artikel, alleen bedoeld voor de gevallen waarin het de rechtbank duidelijk is, dat de ouder tot de afstand van ouderrechten wil overgaan. Indien de rechtbank de indruk heeft, dat een bedenktijd toch wenselijk is, zal zij het verzoek, indien het toch zou worden gehandhaafd, zeker afwijzen. In een later stadium zou de ouder alsnog zich voor het doen van afstand van ouderrechten tot de kinderrechtster kunnen wenden.

De leden van de C.D.A.-fractie spraken er hun verbazing over uit dat onderaan op blz. 8 van de memorie van toelichting aan het ene voorstel (afstand doen van ouderrechten) een argument ontleend werd voor het andere voorstel (gezag na meerderjarigverklaring). Ik wijs erop dat de hier bedoelde passage in de memorie van toelichting niet het enige argument vormt voor de wenselijkheid van de mogelijkheid van meerderjarigverklaring. Zij berust immers op voorstellen, gedaan door de commissie-Wiarda, waarbij anderen, zoals de Nationale federatie voor kinderbescherming, zich hebben aangesloten. Beide voorstellen gaan ervan uit dat 16 jarige en oudere moeders in beginsel kunnen beoordelen, dat zij meerderjarigverklaring, onderscheidenlijk afstand van ouderrechten wensen.

Het was de leden van de C.D.A.-fractie ten slotte opgevallen, dat op blz. 18, derde alinea, van de memorie van toelichting geschreven stond «Naamsverandering .... op verzoek van de pleegouders». Op grond van artikel 7 Boek 1 BW kan een persoon zelf alsmede diens wettelijke vertegenwoordiger een verzoek tot wijziging van de geslachtsnaam doen. Naar de mening van de hier aan het woord zijnde leden kon in bovenaangehaalde passage uit de memorie van toelichting dan ook niet anders bedoeld zijn dan de pleegouder die tevens de voogdij uitoefent. Deze zienswijze is juist. Voor de strekking van het betreffende betoog in de memorie van toelichting is deze nadere precisering overigens van geen belang.

Artikel 291d, vierde lid

Het door de leden van de fractie van de P.v.d.A. aangevoerde bezwaar is reeds hiervoor aan de orde geweest. Verwezen zij naar de voorziening opgenomen in het vierde lid van het nieuwe artikel 232c Boek 1 BW.

Artikel 291h en artikel 224, eerste lid onder d

Het bezwaar van de leden van de P.v.d.A.-fractie tegen de hier bedoelde voorzieningen, waardoor de afstand van ouderrechten onder bepaalde omstandigheden niet definitief behoeft te zijn, is hiervoor reeds besproken.

5. Aanvullende toelichting op het gewijzigd ontwerp van wet

Voogdij na meerderjarigverklaring

De wijzigingen in het voorgestelde artikel 291a Boek 1 BW kwamen in § 2 en § 4 van deze memorie reeds aan de orde. In verband met de omstandigheid, dat het verzoek tot meerderjarigverklaring thans ook vóór de bevalling kan worden gedaan, is in de leden 1-3 van het artikel de vermelding «moeder» vervangen door «vrouw».

De afstand van ouderrechten zal volgens het gewijzigd ontwerp een plaats krijgen in titel 12 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek. Voorgesteld wordt het huidige opschrift van deze titel te wijzigen in «Adoptie en afstand van ouderrechten», de huidige artikelen 227–232 Boek 1 BW te formeren tot Afdeling 1 en de afstand van ouderrechten onder te brengen in een Afdeling 2 van titel 12 (artikelen 232a-232f Boek 1 BW).

Artikel 232a Boek 1 BW

Volgens het eerste lid van het nieuwe artikel zullen ouders die in familie-rechtelijke betrekking staan tot het kind, de rechter kunnen verzoeken afstand van ouderrechten te mogen doen. Dat kunnen dus zijn de ouders van een wettig kind, alsmede, indien het een onwettig kind betreft, de moeder en de vader die het kind heeft erkend. Voor de verwekker van het kind, die dit niet heeft erkend, behoeft de afstand van ouderrechten niet te worden opengesteld: de ouderrechten waar het hier om gaat komen deze immers niet toe. Hij behoeft niet in de procedure tot adoptie van het kind, of in welke gezagsprocedure dan ook, ten verhoore te worden opgeroepen, en kan niet, als tot de voogdij bevoegde vader van het kind, de rechter verzoeken met de voogdij te worden belast.

Vervallen zijn de verschillende verklaringen welke voorkwamen in artikel 291b, eerste lid onder a–f, van het oorspronkelijke ontwerp. De rechtsgevolgen van de rechtshandeling «afstand van ouderrechten» worden elders in de wet aangegeven, en wel in hoofdzaak in het nieuwe artikel 232e, eerste lid, van het ontwerp. Zie voor de rechtsgevolgen ook de toelichting, hierna, op het nieuwe artikel 232e.

De voorwaarde van het bereikt hebben van de zestienjarige leeftijd, welke voor de minderjarige moeder geldt, kwam reeds voor in het oorspronkelijke artikel 291b. Ten aanzien van de minderjarige vader geldt dat deze de leeftijd van achttien jaar moet hebben bereikt. Op een jongere leeftijd kan hij immers niet rechtsgeldig een kind erkennen en daardoor in familierechtelijke betrekking met dit kind komen te staan (zie artikel 224, eerste lid onder c, Boek 1 BW).

Het derde lid van het nieuwe artikel 232a Boek 1 BW heeft betrekking op de afstand van ouderrechten door beide ouders ten aanzien van het kind en geeft daarvoor een bijzondere voorziening. Is een ouder gehuwd, maar niet van tafel en bed gescheiden, staat ook zijn of haar echtgenoot tot het kind in familierechtelijke betrekking, en oefenen zij gezamenlijk het gezag uit, dan zal het verzoek alleen door de ouders te zamen kunnen worden gedaan en vanzelfsprekend ook alleen aldus kunnen worden ingewilligd. Het openen van de mogelijkheid tot afstand van ouderrechten door één gehuwde ouder, terwijl de andere daartoe niet overgaat of wenst over te gaan, verdient in het algemeen geen aanbeveling. Een zodanige mogelijkheid zou in strijd zijn met de gezamenlijke verantwoordelijkheid, die uit het huwelijk voortvloeit voor wat betreft de verzorging en opvoeding van de kinderen. Die mogelijkheid zou ook tot ernstige conflicten tussen de ouders kunnen leiden, welke aldus worden vermeden.

Het ligt voor de hand voor de situatie waarin de ouders van het kind zonder gehuwd te zijn met elkander een duurzame samenleving vormen, een gelijke regel te geven, ondanks dat in die situatie slechts één ouder het gezag (de voogdij) over het kind kan uitoefenen, en de ander eventueel de toeziende voogdij bezit. Dat de situatie van duurzaam samenleven zich voordoet, kan zonodig blijken uit het onderzoek van de raad voor de kindbescherming, en uiteraard uit wat de ouders bij hun verhoor te berde brengen.

De situatie kan anders liggen indien het huwelijk van de ouders is geëindigd door echtscheiding of door ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed, of ingeval scheiding van tafel en bed is uitgesproken. In zo'n geval, waarin de gezinsrelatie verbroken is, ligt het voor de hand dat

ook één ouder afstand van ouderrechten zal kunnen doen. Dat zal bij voorbeeld ook de ouder kunnen zijn, die na de scheiding niet met het gezag over het kind is belast. Die ouder is weliswaar niet verplicht het kind te verzorgen en op te voeden, maar hij kan wel in de situatie verkeren dat hij het kind voor de toekomst, indien hij het gezag zou hebben gekregen, niet wenst te verzorgen en op te voeden. Het kan ook voorkomen dat deze ouder het gezag over zijn kind niet meer wenst te verkrijgen, en ook in procedures omtrent dat gezag niet wenst te worden gehoord, kort gezegd, zijn kind volledig afwijst.

Ook in het geval, dat de ontheffing of ontzetting van één ouder van het gezag aan de orde is en deze geen enkele relatie met zijn kind meer wil hebben, acht ik het verantwoord, dat alleen die ouder afstand van ouderrechten doet. Deze uitzondering op de regel van het derde lid is te vinden in de tweede zin van het tweede lid van het nieuwe artikel 232b Boek 1 BW.

Volgens het vierde lid van het nieuwe artikel kan het gezamenlijke verzoek van gehuwde ouders of duurzaam samenlevende ouders door hen niet meer worden gedaan indien na de geboorte van het kind vijf jaren zijn verstreken. Ik zou het ongewenst achten indien in een dergelijke situatie ook met betrekking tot oudere, en dus als regel minder voor adoptie in aanmerking komende kinderen afstand van ouderrechten kan worden gedaan. In de andere situaties echter, bij voorbeeld indien het kind slechts één verzorgende ouder heeft, die het niet meer wil verzorgen en opvoeden, of indien slechts één ouder van het gezag wordt of is ontheven of ontzet, behoeft deze beperking niet te worden gesteld. Indien zodanige ouder afstand van ouderrechten wenst te doen zal, ook als het kind wat ouder is, de afstand veelal reeds in diens belang zijn.

Het vijfde lid komt zakelijk overeen met het derde lid van het artikel 291b van het oorspronkelijke ontwerp. Ook hier, evenals in artikel 291a, thans de eis van schriftelijke toestemming van de ouder, indien de raad voor de kinderbescherming het verzoek doet, en het vervallen van het verzoek, ingeval de ouder zijn toestemming intrekt.

Artikel 232b Boek 1 BW

Dit artikel correspondeert met artikel 291c van het oorspronkelijke ontwerp. In de redactie van het eerste lid komt de vereenvoudigde opzet van de afstand van ouderrechten tot uitdrukking.

In het tweede lid is, evenals in het oorspronkelijke ontwerp, ook de rechtbank bevoegd gemaakt van het verzoek tot afstand van ouderrechten kennis te nemen, nl. in het geval dat de ontheffing of de ontzetting van een ouder aanhangig is. Ook ingeval een verzoek tot ontheffing of ontzetting van één gehuwde of duurzaam samenlevende ouder aanhangig is, zal deze de rechtbank kunnen verzoeken tevens afstand van ouderrechten te mogen doen. De omstandigheid dat tevens ontheffing of ontzetting van het gezag aan de orde is, vormt een voldoende grond om af te wijken van de hoofdregel dat het verzoek tot afstand van ouderrechten door gehuwden en duurzaam samenlevenden gezamenlijk moet worden gedaan. In dit geval acht ik het evenmin noodzakelijk, de voorwaarde te stellen, dat het kind nog geen vijf jaar oud is.

Na de ontheffing/ontzetting en de afstand zal de andere ouder de ouderlijke macht voortaan alleen uitoefenen, of zal de andere ouder bij voorkeur met het gezag kunnen worden belast (zie voor dit laatste artikel 274, tweede lid, en 334, vierde lid Boek 1 BW). Het spreekt vanzelf, dat voor de afstand ook hier de toetsingsgrond, vervat in artikel 232d, derde lid, tweede zin, wordt gehanteerd. Een expliciete verwijzing naar deze bepaling in de wettekst acht ik niet nodig.

Artikel 232c Boek 1 BW

In het vierde lid wordt de rechter de mogelijkheid gegeven te bepalen dat, indien een verzoek tot afstand van ouderrechten is gedaan door of ten behoeve van de beide ouders van het kind of de moeder van het niet-erkende onwettige kind, de kosten van de voorlopige toevertrouwing geheel of voor een gedeelte ten laste van de Staat zullen blijven. Verwezen zij verder naar § 3 van deze memorie.

Artikel 232d Boek 1 BW

De halvering van de termijnen genoemd in het oorspronkelijk voorgestelde artikel 291e kwam reeds hiervoor aan de orde. In het derde lid is aan het toetsingscriterium toegevoegd de zinsnede: «en indien hij ervan overtuigd is, dat de ouder zijn ouderrechten wenst prijs te geven». Hiermee komt scherper tot uitdrukking dat alleen dan de afstand van ouderrechten dient te worden aanvaard, wanneer mag worden aangenomen dat de ouder daarop niet zal wensen terug te komen. De aanvulling van het toetsingscriterium, welke het verzoek in beginsel toewijsbaar maakt, indien dit is gedaan door of ten behoeve van een ouder die het gezag over zijn kind niet uitoefent, en welke bij voorbeeld de minderjarige moeder betreft, kwam hiervoor reeds aan de orde.

Artikel 232e Boek 1 BW

In dit artikel worden de hoofdgevolgen van de afstand van ouderrechten aangegeven. De andere rechtsgevolgen zijn te vinden in artikel I onder C, D, E en G, alsmede in artikel II onder B-G van het gewijzigd ontwerp.

Voor de zestien jaar of oudere *minderjarige* moeder betekent de afstand van ouderrechten dat haar verzoek tot meerderjarigverklaring niet ontvankelijk zal zijn (lid 1 onder b). Voorts betekent het dat haar na de afstand toch gegeven schriftelijke toestemming tot de erkenning van haar kind leidt tot een nietige erkenning (lid 1 onder a). Uiteraard blijft de erkenning die heeft plaatsgehad vóór de afstand, van waarde. Zij zal in zaken betreffende het gezag over en ter zake van het verzoek tot adoptie van haar kind slechts worden opgeroepen, indien de rechter ondanks de aanvaarde afstand van ouderrechten, haar verhoor voor een goede beoordeling van de zaak noodzakelijk oordeelt (lid 1 onder d). Het bepaalde in lid 1 onder c, op grond waarvan zij niet kan worden ontvangen in haar verzoek met het gezag over haar kind te worden belast, geldt voor de minderjarige moeder vanaf het moment, dat zij overeenkomstig artikel 233 door leeftijd of huwelijk meerderjarig zal zijn geworden.

Voor de ten tijde van de aanvaarding van de afstand van ouderrechten *meerderjarige* moeder, en de moeder van het kind die meerderjarig is verklaard, betekent de afstand van ouderrechten dat haar toch gegeven schriftelijke toestemming tot de erkenning van haar kind niet tot een rechtsgeldige erkenning kan leiden (lid 1 onder a). Zij zal voorts niet kunnen worden ontvangen in haar verzoek met het gezag over haar kind te worden belast. Te denken is hier aan de verzoeken bedoeld in de artikelen 287, derde lid, 289 en 299 Boek 1 BW. Doch ook aan verzoeken als bedoeld in artikel 218 en bij voorbeeld artikel 285, derde lid, en artikel 286 Boek 1 BW.

Was de meerderjarige moeder ontheven of ontzet van de voogdij of van de ouderlijke macht, dan zal zij in haar verzoek in het gezag te worden hersteld overeenkomstig de artikelen 287 en 288 Boek 1 BW, niet meer kunnen worden ontvangen (lid 1 onder c).

Ook de oproeping van de meerderjarige moeder in zaken betreffende het gezag over haar kind en diens adoptie, zal niet meer verplicht zijn (lid 1 onder d).

Voor de vader van het kind die daarmee in familierechtelijke betrekking staat – dus de vader van het wettige kind alsmede de vader van het natuurlijke door hem erkende kind – geldt het bepaalde onder c en d van het eerste lid.

In het tweede lid wordt bepaald dat voor de toepassing van het eerste lid onder c en d, onder gezag de toeziende voogdij is begrepen. Daartoe is reden omdat de toeziende voogdij geen gezag inhoudt en het niet voor de hand zou liggen verzoeken om tot toeziende voogd te worden benoemd wel ontvankelijk te doen zijn.

Het derde lid van het nieuwe artikel 232e verbindt aan de aanvaarding van de afstand van ouderrechten het gevolg dat de uitoefening van de ouderlijke

macht of dat de voogdij of de toeziende voogdij voor de ouder eindigt. Dit gevolg treedt van rechtswege in. De thans gevolgde weg is eenvoudiger dan die van het oorspronkelijke ontwerp (art. 291f, lid 3), volgens welke bepaling de kinderrechter de ouder eerst nog van de voogdij diende te ontslaan.

Het in het derde lid van artikel 232e bepaalde geldt niet voor de aanvaarding van de afstand van ouderrechten door de rechtbank (dus met toepassing van het nieuwe artikel 232b, tweede lid). In dat geval zal immers ontheffing of ontzetting plaatsvinden, en wordt door de rechtbank (zo nodig) in het gezag voorzien (vgl. artikelen 274 en 275, alsmede 334 Boek 1 BW).

Heeft de kinderrechter de afstand van ouderrechten aanvaard en is in het gezag of de toeziende voogdij niet voorzien, dan dient hij ten spoedigste daartoe over te gaan. Deze situatie zal zich voordoen bij voorbeeld indien het gaat om een minderjarige moeder wier kind nog geen voogd of toeziende voogd had. Ook is deze situatie aanwezig indien de ouder, wiens afstand van ouderrechten is aanvaard, alleen de ouderlijke macht uitoefent, of voogd of toeziende voogd over zijn kind was: aan zijn gezag of toeziende voogdij over het kind komt door de aanvaarding van rechtswege een einde.

Niet altijd zal echter in het gezag of de toeziende voogdij niet zijn voorzien; te denken is bij voorbeeld aan het geval dat, na een eerder plaats gehad hebbende ontheffing of ontzetting of scheiding van tafel en bed, de andere ouder vervolgens de ouderlijke macht alleen is gaan uitoefenen, en de kinderrechter nadien de afstand van ouderrechten door zijn echtgenoot gedaan, heeft aanvaard. Te denken is ook aan de situatie dat het niet de ouder-voogd, doch de andere ouder is, wiens afstand van ouderrechten is aanvaard. De ouder-voogd behoudt dan immers de voogdij.

De voorziening van de derde en vierde zin van het derde lid beoogt de ouder die, ten tijde van de aanvaarding van de afstand van ouderrechten van de andere ouder door de kinderrechter, het gezag niet uitoefende, een zekere voorkeurspositie te geven voor wat betreft de verkrijging van het gezag. Deze situatie kan zich bij voorbeeld voordoen, indien de moeder-voogdes tot afstand van ouderrechten overgaat. De vader die het kind erkend heeft, kan dus de *kinderrechter* verzoeken tot voogd te worden benoemd. Zijn verzoek is in beginsel toewijsbaar. Voor een analoge voorziening zij verwezen naar artikel 288, tweede lid, Boek 1 BW. Ook kan gedacht worden aan de situatie van scheiding van tafel en bed, waarin één ouder met de uitoefening van de ouderlijke macht wordt belast, en het die ouder is die afstand van ouderrechten doet. In dit geval kan de andere ouder verzoeken alsnog met de uitoefening van de ouderlijke macht te worden belast. Voor een analoge voorziening met de hier besprokene verwijs ik naar het bestaande artikel 285, derde lid, Boek 1 BW.

Artikel 232f Boek 1 BW

Dit artikel correspondeert met artikel 291h van het oorspronkelijke ontwerp en geeft aan wanneer de aanvaarding van afstand van ouderrechten zal kunnen worden ingetrokken. De intrekking van de aanvaarding van de afstand van ouderrechten houdt in dat de rechtsgevolgen die daaraan zijn verbonden – zie daarvoor vooral artikel 232e, eerste lid – weer ongedaan worden gemaakt. De voorziening, vervat in de zinsnede aan het begin van het eerste lid, waardoor de mogelijkheid van intrekking van de aanvaarding van de afstand van ouderrechten wordt beperkt tot die gevallen, waarin het om voor adoptie in aanmerking komende kinderen gaat, werd reeds in § 3 van deze memorie besproken. In de overige situaties is de afstand van ouderrechten dus definitief.

De ouder bij voorbeeld, die nog met de andere ouder is gehuwd, en ook de van tafel en bed gescheiden ouder, zullen wederom kunnen verzoeken met de ouderlijke macht te worden bekleed. De ontheven of ontzette ouder, die nadien afstand van ouderrechten heeft gedaan, zal weer herstel in het gezag kunnen verzoeken.

Het ligt voor de hand dat deze ouder het verzoek doet aan de rechtbank (lid 3^j lid 1). De nog steeds ongehuwde moeder zal kunnen verzoeken met de voogdij over haar kind te worden belast. De afwijzingsgrond «indien, ondanks de in het vorige lid bedoelde omstandigheid (nl. dat na vijf jaren de adoptie nog niet is tot stand gekomen), uitzicht op adoptie van het kind bestaat», dient ertoe de gerechtvaardigde belangen van adoptief-pleegouders te beschermen, in het uitzonderlijke geval dat dezen nog niet tot adoptie van hun pleegkind konden geraken. In de regel zal overigens binnen die vijf jaren de adoptie wel tot stand gekomen zijn. Daartoe dragen ook bij de voorzieningen, vervat in artikel I onder D, en artikel II onder F en G, van het ontwerp.

Ingeval de afstand van ouderrechten is voorafgegaan door een onthefing of ontzetting van het gezag, ligt het echter voor de hand voor het verzoek tot herstel in het gezag dezelfde grond in aanmerking te nemen als die welke wordt genoemd in artikel 277 Boek 1 BW (lid 3).

Artikel I onder C en E

De hier gegeven voorzieningen komen, wat de eerste betreft behoudens enkele redactionele aanpassingen, overeen met die van het oorspronkelijke ontwerp.

Artikel I onder D

De hier gegeven voorziening bedoelt te voorkomen, dat een ouder die ondanks afstand van ouderrechten toch is opgeroepen ten verhoor op het verzoek tot adoptie van zijn kind, zodanige tegenspraak kan leveren, dat dit tot afwijzing van het verzoek moet leiden. Ten onrechte was deze voorziening in het oorspronkelijke ontwerp niet opgenomen.

Artikel I onder F

In het oorspronkelijke ontwerp was de regeling van de afstand van ouderrechten opgenomen in titel 15 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek. De raad voor de kindbescherming zou daardoor, gelet op artikel 243, vierde lid, Boek 1 BW, in rechte kunnen optreden zonder procureur of advocaat. Titel 12, waarin de afstand van ouderrechten thans een plaats heeft gevonden, wordt echter niet in het vierde lid van artikel 243 Boek 1 BW, genoemd. Voorgesteld wordt daartoe thans over te gaan. Zulks brengt met zich dat de raad voortaan ook in adoptiezaken zonder tussenkomst van een procureur of advocaat kan optreden. Van belang is dit overigens alleen voor zover de raad in appel zou willen gaan van een toewijzend adoptievonniss, alsook indien de raad beroep in cassatie zou willen instellen; beide situaties komen zelden voor.

Artikel II onder A

Artikel 955f, eerste lid, Rv.

De vermelding «232f, eerste lid» (van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek) welke ook voorkomt in artikel II, onder B en C van het gewijzigd ontwerp, maakt ook duidelijk, dat de in artikel 232f, tweede of derde lid, bedoelde verzoeken, alleen tezamen met dat van het eerste lid kunnen worden gedaan.

De aanvulling met een derde lid, waardoor verwijzing naar de meervoudige kamer mogelijk zal zijn in zaken van afstand van ouderrechten, kwam hiervoor reeds aan de orde.

Artikel II onder G

Het ligt in de lijn ook het hoger beroep uit te sluiten van een ouder wiens afstand van ouderrechten is aanvaard en die toch het adoptieverzoek heeft kunnen tegenspreken, omdat de rechter niettemin zijn verhoor ter terechtzitting noodzakelijk oordeelde. Volledigheidshalve zij nog opgemerkt, dat de tekst van artikel II onder G van het oorspronkelijk ingediende ontwerp kon vervallen, aangezien een invoeging, als daar aangegeven, inmiddels heeft plaatsgevonden bij de Wet van 7 juni 1978, Stb. 303.

De Minister van Justitie,
J. de Ruiter